

## Ціннісні орієнтації: багатогранність наукових трактувань



**Олена УДИЧ,**

викладач ВНКЗ «Білгород-Дністровське педагогічне училище»

**У сучасній системі освіти вчитель як носій загальнолюдських цінностей, будівничий творчої людини є ключовою фігурою. Складність і неоднозначність змін, які відбуваються в суспільстві, об'єктивно вимагають від учителя ціннісного самовизначення, реалізації гуманістичних принципів у своїй педагогічній діяльності.**

Проблема ціннісних орієнтацій в її загальному та конкретному значеннях має міждисциплінарний характер і є предметом дослідження відповідних наук – філософії, психології, соціології, педагогіки, мистецтвознавства, оскільки цей феномен охоплює всі сфери життєдіяльності особистості, сприяє усвідомленню найсуттєвіших сторін її життя, відображає специфіку взаємин з навколишнім світом.

Огляд наукової літератури засвідчує наявність різних трактувань поняття, що досліджується, тому **мета статті** – проаналізувати та уточнити сутність, класифікацію та структуру поняття «ціннісні орієнтації». Вивчення сутності вказаного поняття передбачає передусім висвітлення поняття «орієнтація», яке розглядав П.Гальперін. Зауважимо, в своїх працях учений використовував термін «орієнтування», а не «орієнтація». Дослідивши обидва поняття, ми з'ясували, що орієнтація розуміється як уміння розібратися в будь-яких питаннях, в оточуючій дійсності (Г.Разумнікова); сукупність дій суб'єкта, спрямованих на оцінювання проблемної ситуації, її дослідження та планування поведінки, основні різновиди спрямованості людей у виявленні свого положення (І.Міхеєва). Орієнтування – розуміється так само. Отже, доходимо висновку, що ці поняття збігаються за змістом, тобто є тотожними.

Як зазначає П.Гальперін, потреба диктує тільки спонукання, потяг до цілі, а вибір шляху, визначення конкретного змісту дії чи пристосування її до наявних обставин є в цих умовах окремим завданням – завданням особливої, орієнтовно-дослідницької діяльності. Висловлюється думка, що в центральній нервовій системі разом з «центрами», які здійснюють психічне віддзеркалення ситуації, виділяється особливий центр – «інстанція», що представляє індивіда в його цілеспрямованих діях. Перед ним, на думку вченого, і відкривається зміст цих психічних віддзеркалень. Ця «інстанція» має минулий досвід

індивіда, отримує та опрацьовує інформацію щодо його внутрішнього стану та навколишнього світу, позначає орієнтовно-дослідницьку діяльність, а згодом, зважаючи на її результати, здійснює практичну діяльність.

Активні та автоматизовані дії не протилежні за своєю природою, але можуть ставати такими за певних умов. Якщо дії виховуються в стереотипних умовах, коли орієнтування в ситуації незабаром починає обмежуватися впізнаванням за кількома характерними ознаками, то стереотипними стають і дії. Якщо ж загальне орієнтування в ситуації зберігається, то дії з окремими їх частинами можуть і повинні досягати високої автоматизації, як це й спостерігається у віртуозів своєї справи. Життєві суперечності «стереотипного» та «творчого», на думку вченого, виражають не суперечності активного та автоматизованого в самих діях, а суперечності «орієнтування на поодинокі» та «орієнтування на ціле». У вказаних наукових положеннях вдало розкрита сутність будь-якого творчого, зокрема навчального, процесу [4].

Сутність поняття «орієнтація» досліджують й інші вчені, що розуміють її як вибірку спрямованість людини на ті об'єкти дійсності, які вона вважає більш значущими, привабливими [3]. Можна виділити також типи орієнтування (за П.Гальперініми), тобто різноманітні стратегії дослідження оточуючих предметів, що визначають ефективність та якість засвоєних суб'єктом знань і вмій. Орієнтування при цьому спирається: 1) на випадкові ознаки, тому навчання здійснюється «методом спроб і помилок» і дає низькі результати; 2) на ознаки та відношення, які добираються емпірично та достатні лише для виконання даного завдання; навчання у цьому випадку є адекватнішим, але його результатам не властиве перенесення сформованих знань і вмій на нові відносини; 3) на суттєві властивості та відносини, які спеціально виділяють шляхом аналізу внутрішньої структури цього об'єкта, тому засвоєні

знання та вміння можуть бути перенесені в нові, змінені умови.

В.Сластьонін і Г.Чижакова виявляють взаємопов'язані фази процесу орієнтації: присвоєння особистістю цінностей; перетворення особистості на основі присвоєних цінностей; самопроєктування особистості [23].

Проблема ціннісних орієнтацій постала на стику кількох наукових дисциплін: у філософсько-соціальних науках ці орієнтації співвідносяться з категоріями норм і цінностей, нормативно-ціннісних систем і соціальної дії; у конкретно-соціологічних дисциплінах – з категоріями мотивації та управління; в загальній і соціальній психології – з категоріями, що відображають механізм поведінки й регуляції діяльності людини [6].

Поняття «*ціннісні орієнтації*» залучив до наукового обігу американський соціолог Т.Парсонс [18]. У науковій літературі 60–80-х років минулого століття його розглядали А.Здравомислов, В.Ядов [7] та ін. У радянській психології, як зазначає М.Кузнєцов, систему ціннісних орієнтацій особистості визначали через поняття «*спрямованість особистості*», яке розуміється як певний генералізуючий початок, що охоплює всі сфери людської психіки – від потреб до ідеалів (С.Рубінштейн, Г.Андрєєва та ін.) [11].

Р.Шульга поняття «орієнтація», розуміє, по-перше, як вказівку на вміння розібратися в оточуючій дійсності, обізнаність у будь-чому, по-друге – спрямованість діяльності, яка визначається інтересами будь-кого. Це трактування повністю збігається з визначенням П.Гальперіна. Р.Шульга уточнює, що орієнтовна діяльність у психології вивчається як орієнтир поведінки. Додавання до поняття орієнтації визначення «ціннісна» виводить її на новий змістовий рівень, де орієнтована діяльність підпорядкована досягненню заздалегідь обраної мети або цілей [30].

Більшість авторів розуміють ціннісні орієнтації як відношення, а саме: ціннісна система свідомих ставлень особистості до суспільства, групи, праці, самої себе (В.М'ясищев); соціальні (ціннісні) відношення, що формуються в процесі діяльності й спілкування, які потім трансформуються в соціальні установки, а після деяких перетворень – у ціннісні орієнтації (Н.Фролова) [25]; результат віддзеркалення в людській свідомості наявних у суспільстві ціннісних відносин (Р.Шульга) [30] та ін.

Багато вчених вважають, що ціннісні орієнтації – найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, які закріплюються життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Вони також відмежовують значущі, істотні для конкретної людини від неістотних, незначущих (А.Фурман) [26]; особливі психологічні утворення, що складають ієрархічну систему та існують у структурі особистості лише як її елементи (Є.Манузіна) [13]. Є.Манузіна вважає, що систему ціннісних орієнтацій можна розглядати як підсистему більш широкої системи, тобто «життєвий світ людини», «образ світу»,

яка має складний багаторівневий характер. У цьому аспекті розглядає ціннісні орієнтації Є.Головаха, але через поняття системи як важливий компонент структури особистості, що відображає вибіркоче ставлення людини до соціальних цінностей та визначає довгострокові лінії поведінки, спрямовані на досягнення цих цінностей [5].

М.Шевчук розвиває наукові положення щодо взаємозв'язку ціннісних орієнтацій та структури особистості. Поняттям «ціннісні орієнтації», на думку автора, визначають елементи мотиваційної структури особистості, на основі якої вона здійснює вибір мети та мотивів конкретної діяльності. Ціннісні орієнтації – поняття, що відображає певну значущість для особистості предметів та явищ соціальної дійсності, а також створює внутрішню основу її ставлень до різноманітних цінностей морального, матеріального й політичного порядку. Специфіка ціннісних орієнтацій полягає в тому, що, на відміну від усіх інших ціннісних категорій, вона найтісніше пов'язана з поведінкою, керує цим процесом як усвідомленою дією, пронизує всю структуру психіки особистості – від потреб до ідеалів, охоплюючи реальний поведінковий компонент [29].

Деякі вчені розглядають ціннісні орієнтації через поняття «цінності», а саме: спрямованість суб'єкта та його діяльності на певну цінність (С.Бадюл); вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, орієнтована на певний аспект соціальних цінностей (Український педагогічний словник); індивідуальні відносини або вибір конкретних цінностей як норм поведінки індивіда (Культурологічний словник). У Культурологічному словнику вказується, що ціннісні відносини є необхідним компонентом ціннісної орієнтації та діяльності, що виражається в ціннісній установці.

Культурологи також розглядають ціннісні орієнтації у зв'язку з цінностями, стверджуючи, що вони є ціннісними уявленнями, за допомогою яких людина орієнтується в світі цінностей та визначає, які з них для неї більш значущі, а які – менше.

Вітчизняні психологи розглядають ціннісні орієнтації крізь цілі, перспективи, ідеали: фіксовані у психіці індивіда та соціально спрямовані на цілі й засоби діяльності у певній сфері (А.Ручка) [21]; зафіксовані у свідомості соціальні установки, що мотивують дії суб'єкта відповідно до значущих цілей та ідеалів, формування яких залежить від ступеня розвитку суспільства та його суспільних відносин, виховання індивіда та його особистісних особливостей (І.Афанасьєв).

Такої самої думки дотримується Є.Головаха, який вважає: людина, яка планує своє майбутнє, окреслює конкретні події – плани й цілі, виходить насамперед з певної ієрархії цінностей, представленої в її свідомості, та обирає ті з них, що найтісніше пов'язані з її домінуювальними потребами. Предмети цих потреб, усвідомлені особистістю, стають її головними життєвими цінностями. Вибіркова спрямованість на ці цінності віддзеркалюється в ієрархії

ціннісних орієнтацій особистості, які не мають тієї визначеності, що є у сформованих цілях і планах. Їхній предмет – певна сфера життєдіяльності, лінія поведінки, розрахована на період часу, який заздалегідь важко встановити для безпосередньої реалізації очікувань, що відповідають складеній ієрархії цінностей. Якщо окреслені цілі досягнуті та втрачають спонукальну силу, ціннісні орієнтації стимулюють до постановки нових [5]. Ціннісні орієнтації відображають вибіркоче ставлення людини до соціальних цінностей та визначають довгострокові лінії її поведінки [там само].

Ціннісні орієнтації визначаються також як засіб диференціації особистістю об'єктів довкілля за їх значущістю та вияв стійкого ставлення суб'єкта до оточуючого світу, яке формується в процесі свідомого вибору життєво значущих для нього об'єктів. Н.Максимчук пропонує визначення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Це такі соціальні цінності, які є для педагога стратегічними цілями його діяльності, посідають визначальний щабель у мотиваційно-регулятивній системі поведінки й професійної діяльності та впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів та інтересів [12].

Деякі науковці розглядають ціннісні орієнтації через соціальні явища, зокрема як оцінку суб'єктом навколишньої дійсності відповідно до суспільних цінностей, що мають особистісну значущість для нього. Зазначається, що як предмет психологічного дослідження ціннісні орієнтації вивчають у взаємозв'язку з мотивацією і світоглядними структурами свідомості. Досліджуються фактори, що впливають на формування ціннісних орієнтацій особистості (Л.Савченко) [22]. Ключове поняття також розуміється як соціально детерміноване явище, що вивчається в контексті діяльності суспільства. У процесі життя особистість включається в систему соціальних відносин, що супроводжується формуванням своєрідних «вузлів», які поєднують різні види діяльності в цілісній структурі особистості [19].

Інші науковці визначають ціннісні орієнтації особистості як зміст, як їх спрямованість на ті чи інші цінності матеріальної та духовної культури суспільства (А.Здравомислов, В.Ядов) [7]. Надання переваги одній із здатностей людини у визначенні засобів співвіднесення її з предметним світом передбачає наявність нормативного аспекта в філософських положеннях, що, на думку А.Бегіашвілі, спричиняє розгляд ціннісних орієнтацій у філософських працях [2].

У соціології ціннісні орієнтації трактують як систему ставлення до навколишнього світу, людей та до самого себе у формі фіксованих установок на ті чи інші цінності матеріальної і духовної культури суспільства. Ціннісні орієнтації віддзеркалюють цілі, ідеали, характеризують інтереси, потреби, переконання особистості (В.Сластьонін, Г.Чижакова) [23]. І.Зотова, з психологічного погляду, також вважає, що система ціннісних орієнтацій активно розвиває

і поглиблює бажання й потреби, варіює інтереси. Окрім того, на думку дослідниці, вона є і найважливішою характеристикою особистості та тісно пов'язана із самосвідомістю, ядерною структурою «Я-концепції», залежить від інтересів, бажань і потреб особистості [8].

У культурології ціннісні орієнтації також трактують як систему, а точніше, як відносно стійку систему спрямованості інтересів, потреб особистості, що задає напрям, основну лінію життя. Крім особистих ціннісних орієнтацій, на думку вчених, існують і цінності високого узагальнення, які називаються соціальними цінностями. Це життєві, моральні та естетичні імперативи, вироблені людською культурою і визначені в суспільстві як загальнозначущі (Словник філософії культури).

Окрім спеціальних характеристик, що пов'язані лише з одним із аспектів проблеми соціальних функцій – ролей особистості, є загальний центр, в якому сходяться дослідження соціологів, психологів, зокрема соціальних. Цим загальним центром є ціннісні орієнтації груп та особистості, спільність цілей діяльності, життєва спрямованість і мотивація поведінки людей. Для психологів цей центр духовного розвитку особистості є цілісною сукупністю, або системою свідомих ставлень особистості до суспільства, групи, праці, самої себе (В.М'ясищев) [15].

Суб'єктивний аспект вироблення мети суспільної діяльності людей відображає категорію ціннісних орієнтацій, що є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості. Основний зміст ціннісних орієнтацій – політичні, філософські, моральні переконання людини, глибокі та постійні звикання, моральні принципи поведінки (К.Шафаренко) [28].

Моральні орієнтації можна розглядати як активні й пасивні та як творчі й нетворчі. Відповідно до цього виділяють морально-активні та морально-пасивні, а також морально-позитивні та морально-негативні типи орієнтації особистості (О.Ручка) [21].

В.Сухомлинський зазначав, що в морально-ціннісному вихованні дітей найголовніше – формування «духовної серцевини» особистості: поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова й діла. Дитина повинна розуміти суть того, що зветься вимогами моралі, більше того – це повинно стати її духовною потребою, мірилом вчинків. Йдеться про ставлення до джерел щастя і радощів дитинства, отрочтва та юності; обов'язок і повинність перед батьками, старшими поколіннями; гармонію бажань і обов'язку, бажань і дисципліни, бажань і справжніх потреб; ставлення до життя, щастя буття; повагу й шану до старших людей; уміння керуватися вимогами обов'язку, а не просто бажаннями; здатність жити для людей; чутливість до внутрішнього духовного світу іншої людини, радощів і горя інших людей, співчуття і співпереживання; виховання моральної готовності долати труднощі; вміння ненавидіти зло і бути непримиреними до нього;

працю і працьовитість; переборювання лінощів, неробства, недбалства, легковажності [24].

Загальноприйнятною є класифікація компонентів системи ціннісних орієнтацій за типами й видами культури, а саме матеріальні та духовні ціннісні орієнтації. В духовних виокремлюються: соціально-політичні, правові, моральні, естетичні, екологічні, трудові. О.Петінова вважає доцільним виділити окремим компонентом мистецькі (або художні) ціннісні орієнтації [19].

Культурологи вважають, що у системі ціннісних орієнтацій варто розрізняти фінальні – вищі цінності та ідеали, важливіше яких немає нічого; інструментальні – засоби та умови, необхідні для досягнення й збереження фінальних цінностей; похідні – це наслідок або вираження інших цінностей, що мають значущість лише як ознака або символ останніх.

Виділяють також форми функціонування ціннісних орієнтацій, а саме:

- *цінності-цілі*, детерміновані так чи інакше відображеними потребами (суб'єктивне розуміння об'єктивно існуючих інтересів);
- *цінності-засоби*, зумовлені віддзеркаленням соціально існуючих правомірних способів дії у кожній зі сфер життєдіяльності суб'єкта;
- *цінності-умови*, тобто соціальні обставини, в яких відбувається функціонування ціннісних орієнтацій (І.Дьяконов) [6].

На думку С.Подвига, який розглядає структуру ціннісних орієнтацій суб'єкта з позиції «програми» його життєдіяльності й конкретних етапів, моментів її реалізації, можна визначити такі різновиди орієнтацій:

- *базові* – спрямовані на об'єкти або явища, потрібні для підтримання соціального існування взагалі;
- *додаткові* – постають на основі базових і зумовлені соціальним місцем, що посідає суб'єкт у суспільному житті;
- *тимчасові* – пов'язані зі специфікою реалізації базових і додаткових на кожному етапі реалізації «програми» суб'єкта;
- *проникаючі* – постають як емансиповані від потреб, що їх спричинили, закріплюються у свідомості суб'єкта як потреби в ставленні [20].

Як зазначається у філософських працях, ціннісні орієнтації утворюються на основі системи цінностей, що в межах певного суспільства виконують близькі функції, мають єдине значення і є найважливішим елементом у структурі особистості. А.Кавалеров виділяє такі типи ціннісних орієнтацій:

- *етико-релігійні (етизм)* – загальнолюдський зміст, ідеали добра, гуманності, справедливості, суспільна активність, відповідальність;
- *образно-естетичні (естетизм)* – здатність відірватися від буденних турбот;
- *утилітарні (утилітаризм)* – домінування господарського, прагматичного підходу до всіх цінностей, які вимірюються користю;

- *науково-теоретичні* – пошук абстрактних сутностей у поясненні життя: апелювання до теоретичних доказів;

- *політичні (етатизм)* – прагнення до влади, кар'єри.

Відомий також культурологічний підхід, тобто класифікуються структурні компоненти системи ціннісних орієнтацій на основі певного типу культури:

- *політична культура* – політичні ціннісні орієнтації;
- *моральна культура* – моральні ціннісні орієнтації;
- *естетична культура* – естетичні ціннісні орієнтації;
- *екологічна культура* – екологічні ціннісні орієнтації;
- *культура праці* – ціннісні орієнтації у трудовій діяльності, які акумулюють всі інші ціннісні орієнтації.

На думку А.Кавалерова, незважаючи на наявність різних підходів і засад у визначенні структурних компонентів системи ціннісних орієнтацій, є спільне для них. По-перше, функціонує декілька систем ціннісних орієнтацій – загальносуспільна, групова, класова, індивідуальна, які взаємозумовлюються, постійно змінюються й розвиваються; по-друге, усім системам властиві спільні структурні компоненти, серед яких виділяються суспільно-політичні, моральні, інтелектуально-пізнавальні, естетичні, правові, екологічні та ін. [9].

В.Анненков зазначає, що зміст і структуру ціннісних орієнтацій можна визначити за допомогою концепції діяльнісного підходу (О.Леонтьєв, М.Каган), що дозволяє враховувати наявність у молоді спрямованості на такі основні види діяльності в процесі професійного становлення:

- *пізнавальну*, сутність якої полягає у розумінні значення знань, розвитку пізнавальних процесів та стимулюванні інтересу до різних галузей суспільного виробництва обраної професії;
  - *перетворювальну*, спрямовану на практичне втілення знань і вмінь у виробничих діях, мотивованій участі в навчальній та науково-дослідницькій роботі;
  - *комунікативну*, спрямовану на активні види й форми спілкування, засвоєння і передачі професійно значущої інформації;
  - *оцінну*, що актуалізує готовність молоді до професійного становлення та активність у різних формах організації навчально-виховного процесу, засвідчує її соціальну позицію;
  - *художньо-творчу* – участь в різних формах організації дозвілля, культурно-дозвіллевій та фізкультурно-спортивній роботі [1].
- Розглядаючи процес професійного становлення особистості, звернімо увагу на думку Є.Головахи щодо вибору професії, яка детермінується двома основними типами ціннісно-орієнтаційних систем – суперечливим і несуперечливим.

Суперечливість-несуперечливість ціннісних орієнтацій визначається не лише внутрішньою узгодженістю-розузгодженістю цінностей, а й особливостями професійного самовизначення особистості. Відповідно до цього, на думку вченого, можна виділити три основні типи ціннісних орієнтацій у сфері професійної діяльності: 1) несуперечливі; 2) внутрішньо суперечливі (такі, що суперечать будь-якому професійному вибору); 3) зовнішньо суперечливі (такі, що суперечать конкретному професійному вибору). Науковець зазначає, що ці методи дослідження ціннісних орієнтацій не враховують можливості їх рівнозначності, яка породжує проблему вибору різних ліній поведінки. Тому він пропонує у дослідженнях виявляти рівнозначні цінності професійної діяльності, зокрема рівнозначні конкуруючі цінності [5].

Зазначимо, щодо структури ціннісних орієнтацій, то в загальній характеристиці науковці виділяють суперечливу та несуперечливу структури. Постійна несуперечлива структура ціннісних орієнтацій зумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам, здатність до морального вибору заради ідеалів і цінностей. Суперечливість, навпаки, породжує непослідовність поведінки [27]. Більш детально структуру ціннісних орієнтацій розглянула О.Петінова. Вона виокремила такі її компоненти: когнітивний, емоційний, діяльнісний та оцінний, які в діалектичному взаємозв'язку зумовлюють характер активності індивіда й суспільства [19].

О.Набока виділяє в структурі ціннісних орієнтацій дві групи компонентів, а саме: полярні – мотиваційний і цільовий та лінійні – змістовий, операційно-діяльнісний та контрольньо-аналітичний. Мотиваційний компонент охоплює потреби і мотиви особистості; цільовий розглядається як еталонна мета, ідеал, цінність, до яких особистість прагне. Перехід від потреб і мотивів до ідеалу відбувається завдяки наявності лінійних компонентів у структурі ціннісних орієнтацій, а саме: змістовий компонент охоплює знання особистістю цінностей, розуміння їх сутності, характерних ознак, особливостей, вміння встановлювати зв'язки між ними; операційно-діяльнісний передбачає розвинутий механізм диференціації цінностей, уміння відрізнити одні цінності від інших, створення їх власної усвідомленої ієрархічної структури та оперування нею; контрольньо-аналітичний характеризується морально-мотивованими, вольовими вчинками, їх самооцінкою та експертною оцінкою. Процес формування ціннісних орієнтацій особистості, на думку вченої, спирається на взаємозв'язок і цілісність всіх структурних компонентів [16].

Отже, аналіз сутності поняття «ціннісні орієнтації» засвідчив, що дослідники розуміють його як відношення, розглядають крізь структуру особистості, поняття «цінності». Деякі науковці пов'язують з цінностями, перспективами, ідеалами, інші – з соціальними явищами.

На підставі узагальнення розглянутих положень пропонуємо таке визначення: ціннісні орієнтації – важливий та динамічний компонент структури особистості, який зумовлює мотиваційно-регулятивну систему її життєдіяльності. Це визначення, з нашого погляду, охоплює найважливіші аспекти цього складного, багатогранного феномена.

Аналіз наукової літератури дав змогу визначити, що поняття «ціннісні орієнтації» охоплює такі компоненти:

1. *Когнітивний* – загальні інтелектуальні здібності, вербальна креативність, здатність до рефлексії, прагнення до пізнання та саморозвитку, успішність професійного навчання.

2. *Емоційно-оцінний* – ставлення до себе, інших людей, розвиненість оціночного ставлення до явищ, вміння аналізувати й оцінювати їх, здатність до емоційно-образної інтерпретації явищ, постановки і прийняття творчих завдань, захопленість діяльністю.

3. *Операційно-діяльнісний* – уміння диференціювати цінності, готовність діяти відповідно до інтеріоризованих цінностей, відповідальність, цілеспрямованість дій з оволодіння структурними складовими діяльності.

На нашу думку, саме для педагога ціннісні орієнтації – важливий компонент структури особистості, що є стратегічною метою його діяльності, скеровує мотиваційно-регулятивну систему поведінки та професійну діяльність, впливає на зміст і спрямованість його потреб, мотивів та інтересів.

Вважаємо, ціннісні орієнтації різних культур не можуть бути розтлумачені за принципом «краще або гірше», між ними немає субординації, будь-яка ціннісна орієнтація в історії є рівноправною [10]. Саме ця думка, на наш погляд, має бути провідною в роботі будь-якого педагога, особливо в процесі формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів.

### Література

1. *Анненков В.* Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах промислово-економічного коледжу / В.Анненков. – К., 1996. – 24 с.
2. *Бегіашвілі А.* Нормативні і ціннісні аспекти філософського пізнання / А.Бегіашвілі // Філософська і соціологічна думка. – 1989. – №2.
3. *Введение* в педагогическую деятельность / А.С. Роботова, Т.В. Леонтьева, И.Г. Шапошникова и др. – М.: Академия. – 2000.
4. *Гальперин П.* Введение в психологию / П.Гальперин. – М.: Высшая школа, 2002. – 336 с.
5. *Головаха Є.* Суперечливість ціннісних орієнтацій і професійне самовизначення особистості / Є.Головаха // Філософська думка. – 1986. – №2. – С. 16–25.
6. *Дьяконов І.* Зміст поняття «ціннісна орієнтація» / І.Дьяконов // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2004. – №43.

7. **Здравомыслов А.** Отношение к труду и ценностные ориентации личности / А.Здравомыслов, В.Ядов // Социология в СССР. – М.: Мысль. – 1966. – Т.2.
8. **Зотова І.** Структура мотивації і ціннісні орієнтації ліцеїстів / І.Зотова // Рідна школа. – 2005. – №5. – С. 18–31.
9. **Кавалєров А.** Ціннісні орієнтації та їх класифікація / А.Кавалєров // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2000. – №1–2. – С. 33–36.
10. **Кривцун О.** Естетика / О.Кривцун. – М.: Аспект Пресс. – 2003. – 448 с.
11. **Кузнецов Н.** Человек: потребности и ценности / Н.Кузнецов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та. – 1992. – 152 с.
12. **Максимчук Н.** Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Н.Максимчук. – К., 2000. – 20 с.
13. **Манузіна Є.** Розвиток системи ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів / Є.Манузіна. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.history.yar.ru
14. **Матвієнко І.** Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій учнів на шкільних уроках правознавства / І.Матвієнко. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/2888/1/08mioupr.pdf
15. **Мясищев В.** Психология отношений / В.Мясищев. – М., 1995. – 296 с.
16. **Набока О.** Формування ціннісних орієнтацій у старшокласників спеціалізованих класів економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.Набока. – Луганськ, 2002. – 20 с.
17. **Онофрійчук Л.** Аналіз рівня сформованості ціннісних орієнтацій студентів природничих спеціальностей педагогічного університету / Л.Онофрійчук // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ. – 2011. – Вип. LVIII. – Ч. II. – С. 73–76.
18. **Парсонс Т.** Система координат действия и общая теория систем действия: культура, личность и место социальных систем / Т.Парсонс // Американская социологическая мысль. – М., 1996.
19. **Петінова О.** Соціально-побутове в ціннісних орієнтаціях особистості / О.Петінова. – Одеса, 2004. – 20 с.
20. **Подвиг С.** Изучение ценностных ориентаций молодёжи как важный фактор совершенствования идейно-воспитательной работы / С.Подвиг // Вопросы идейно-политического воспитания молодёжи в условиях развитого социализма. – М., 1981.
21. **Ручка А.** Ценностный подход в системе социологического знания / А.Ручка / АН УССР, Ин-т философии. – К.: Наук. думка, 1987. – 154 с.
22. **Савченко Л.** Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л.Савченко // Рідна школа. – 2005. – №8. – С. 39–41.
23. **Сластѣнин В.** Введение в педагогическую аксиологию / В.Сластѣнин, Г.Чижакова. – М.: ACADEMIA. – 2003. – 188 с.
24. **Формування** у молодших школярів ціннісних орієнтирів за творами В.О. Сухомлинського. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.referatnatemu.com/
25. **Фролова Н.** Трансформація ціннісних орієнтацій: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Н.Фролова. – К.: 1998. – 20 с.
26. **Фурман А.** Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / А.Фурман. – Одеса, 2009. – 20 с.
27. **Цінності** та ціннісні орієнтації у системі людської діяльності. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.djerelo.com/
28. **Шафаренко К.** Формування ціннісних орієнтацій молодих сімей засобами культурно-просвітницької роботи / К.Шафаренко // Рідна школа. – 2005. – №4. – С. 29–32.
29. **Шевчук М.** Психологічні особливості формування ціннісних орієнтацій особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / М.Шевчук. – К., 2000. – 20 с.
30. **Шульга Р.** Искусство и ценностные ориентации личности / Р.Шульга. – К.: Наук. думка. – 1989. – 118 с.



## Анонсації

**Олена УДИЧ**

### Ціннісні орієнтації: багатогранність наукових трактувань

*У статті висвітлюється проблема науково-теоретичного трактування поняття «ціннісні орієнтації». Сутність вказаного поняття аналізується з позицій різних наук, як-от: філософія, психологія, культурологія, педагогіка. Уточнено класифікацію та структуру ціннісних орієнтацій.*

**Ключові слова:** орієнтація, цінності, ціннісні орієнтації, класифікація ціннісних орієнтацій, структура ціннісних орієнтацій.

**Елена УДИЧ**

### Ценностные ориентации: многогранность научных трактовок

*В статье освещается проблема научно-теоретической трактовки понятия «ценностные ориентации». Сущность указанного понятия анализируется с позиции разных наук, таких как философия, психология, культурология, педагогика. Уточняется классификация и структура ценностных ориентаций.*

**Ключевые слова:** ориентация, ценности, ценностные ориентации, классификация ценностных ориентаций, структура ценностных ориентаций.

**Olena UDYCH**

### Valuable orientations: multifunctional of scientific treatment

*In this article the problem of scientific-theoretical treatment, concept and valuable orientations is shown. The essence of the specified concept is analyzed from the point of different sciences: philosophy, psychology, cultural science, pedagogic. Classification and structure of valuable orientations are specified.*

**Keywords:** orientation, values, valuable orientations, classification of valuable orientations, structure of valuable orientations.